

rv 38

Dienst Stedelijke Ontwikkeling
nr. DSO/2002.84
RIS 93445_020208

Den Haag, 8 februari 2002
Aan de gemeenteraad

Aanwijzing gemeentelijke beschermde stadsgezichten.**Inleiding**

Sedert de vaststelling van de notitie Monumentenzorg 1995-2005 ("Zicht op stadsgezicht en monument 3") in 1995 informeren wij jaarlijks de commissie Verkeer, Binnenstad en Beschermde Stadsgezichten aan de hand van de Voortgangsrapportage Monumentenzorg over de vorderingen, ontwikkelingen en toekomstplannen binnen de Monumentenzorg. Bij de behandeling van de Voortgangsrapportage Monumentenzorg 1999 op 15 december 1999 stemde genoemde commissie in met ons voorstel om met betrekking tot vijf gebieden de aanwijzingsprocedure tot gemeentelijk beschermd stadsgezicht in gang te zetten. Het gaat daarbij om het Zeeheldenkwartier, de Vogelwijk, het Laakkwartier, het Regentessekwartier en het Valkenboskwartier (overzichtskaart, bijlage 1). Voor de overwegingen die hieraan ten grondslag hebben gelegen verwijzen wij kortheidshalve naar de betreffende commissiebrief van 7 december 1999 (DSO992761), die als bijlage 2 is bijgevoegd. Van de vijf te beschermen gemeentelijke stadsgezichten zijn toelichtingen vervaardigd, waarin naast een omschrijving tevens de bijzondere waarden en motivatie voor plaatsing zijn opgenomen. De toelichtende omschrijvingen, alsmede kaartmateriaal met de exacte begrenzingen van de gebieden, zijn als bijlage 3 meegezonden.

Zienswijze naar aanleiding van de ter inzage legging.

De voordracht tot aanwijzing heeft conform art. 14, lid 3 van de Monumentenverordening Den Haag van 29 november 2001 t/m 9 januari 2002 ter inzage gelegen. In deze periode is één zienswijze binnengekomen van de Bomencommissie van de Wijkvereniging Vogelwijk (zie bijlage 4). De Bomencommissie stemt in met het aanwijzen tot beschermd stadsgezicht van de Vogelwijk maar vraagt in de toelichtende omschrijving voor de betreffende wijk meer aandacht voor de groenvoorzieningen en het Houtrustterrein. Voor wat betreft het groen merken wij op dat in de omschrijving de betekenis van het groen voor deze wijk op veel plaatsen aan de orde komt. In de conclusies wordt onder meer vermeld dat voor de wijk het "tuinstad-achtige karakter" typerend is, alsmede het rijkelijk in de wijk aanwezige groen, zowel in de tuinen als op de pleinen en langs de straten. Deze toelichtende omschrijving is bedoeld om een algemeen beeld te schetsen van de bestaande cultuurhistorische waarden en geeft geen limitatieve opsomming van elk afzonderlijk waardevol onderdeel. Zoals door de Bomencommissie terecht is opgemerkt, is een dergelijke gedetailleerde uitwerking van het waardevol groen wel vastgelegd in de publicatie "Over bossen, parken en plantsoenen - Historisch groen in Den Haag" (VOM-reeks 2000-nr. 4). Wij zijn dan ook van mening dat er in de toelichtende omschrijving voldoende aandacht is besteed aan de waarde van het groen. Voor wat betreft het Houtrustterrein het volgende. Met de aanwijzing tot beschermd stadsgezicht wordt beoogd de bestaande cultuurhistorische waarden van de tuinstadwijk Vogelwijk te behouden en te versterken. De begrenzing van deze woonwijk is gelegen langs de Houtrustlaan. Het Houtrustterrein -gelegen tussen de Houtrustlaan en Houtrustweg - was al voor de aanleg van de Vogelwijk als sportvoorziening in gebruik en behoort niet tot de oorspronkelijke aanleg van deze wijk. Daarom is het Houtrustterrein niet binnen de begrenzing van het te beschermen stadsgezicht getrokken. De stedenbouwkundige invulling van dit terrein en de aansluiting op de Vogelwijk valt buiten de reikwijdte van dit voorstel.

Rechtsgevolgen van aanwijzing.

De aanwijzing is er op gericht om de waardevolle karakteristieken binnen een gebied in stand te houden en te versterken. Het in de Monumentenverordening Den Haag voorgeschreven instrument daarvoor is het "beschermend bestemmingsplan". De in de toelichting op de aanwijzing gedefinieerde waarden kunnen door middel van een dergelijk bestemmingsplan beschermd worden. Aanwijzing van een stadsgezicht leidt niet tot individuele bescherming van de bebouwing. Het instrument "beschermend bestemmingsplan" laat dynamiek en transformatie met respect voor de waardevolle karakteristieken toe. Het bestemmingsplan richt zich op het aangewezen beschermde stadsgezicht zelf, ontwikkelingen buiten een dergelijk gezicht spelen hierbij geen rol. Aanwijzing leidt niet tot een externe werking. Naast de cultuurhistorische invalshoek wordt ook met de actualiteit van de herstructureringsopgave, zoals deze onder andere is neergelegd in "De Kracht van Den Haag. Haags plan grote stedenbeleid periode 2000-2003/4", rekening gehouden. Wij achten het aanwijzen van genoemde gebieden tot gemeentelijk beschermd stadsgezicht vanuit cultuurhistorisch opzicht van groot belang. Aanwijzing bevestigt de ook bij het ontwikkelen van de herstructurerings-aanpak getrokken conclusies dat de betreffende wijken veel stedenbouwkundige en architectonische kwaliteiten bezitten en dat deze bij het beheer van de wijken behouden en hersteld moeten worden. Deze aanpak wordt onder andere vastgelegd in de wijkplannen, die voor deze gebieden zijn en worden opgesteld. Ook in relatie tot de komende wijziging van de Woningwet is aanwijzing van belang om het Welstandsbeleid aangaande de bestaande voorraad ("Het Verzorgd Gevelbeeld van Den Haag") in stand te houden. Na afronding van de aanwijzingsprocedure zullen conform de in 1999 vastgestelde beleidsnotitie "Bouwen en behouden in beschermde stadsgezichten" voor de betreffende gebieden ordekaarten worden vervaardigd aan de hand waarvan op termijn de bestemmingsplannen zo nodig in conserverende zin zullen worden aangepast en het

welstandstoezicht zal worden aangescherpt.

De kern van het beleid uit genoemde notitie is de nadere ordening naar cultuurhistorisch gehalte in drie ordes. Hierdoor is het mogelijk het beleid te concentreren op die straten en gebieden die in hoge mate de cultuurhistorische waarden van het betreffende gezicht vertegenwoordigen. Het voordeel van de aanwijzing van een stadsgezicht en het daaraan gekoppelde rechtsgevolg c.q. beleid is, dat een en ander er toe zal leiden dat bij het beheer en de transformatie van een wijk de waardevolle karakteristieken als uitgangspunt worden genomen, zodat de stedenbouwkundige en architectonische cohesie kan worden gerespecteerd. Het nadeel van aanwijzing is uiteraard het "spiegelbeeld" van het genoemde voordeel. Het scala van ingrepen in waardevolle stedenbouwkundige en architectonische ensembles wordt door de aanwijzing beperkt, aangezien immers de genoemde cohesie centraal staat. Het blijft echter altijd mogelijk om in een brede afweging van belangen via gangbare procedures van het vastgestelde bestemmingsplan af te wijken. Zo zal uiteraard ook in de te beschermen stadsgezichten de uitvoering van lopende en toekomstige planvorming in het kader van de herstructureringsaanpak mogelijk blijven. Doel van de aanwijzing is immers niet het bevriezen van de huidige situatie maar zorg dragen voor behoud van de stedenbouwkundige en architectonische samenhang. Vernieuwingen blijven altijd mogelijk en zijn zelfs noodzakelijk voor de leefbaarheid en kwaliteit van de wijken. Door bij sloop/stedenbouwkundige vernieuwing de huidige stedenbouwkundige en architectonische "cohesie" binnen een wijk als uitgangspunt te nemen, zoals bij de lopende planvorming voor het Regentesse- en Valkenboskwartier en Laakkwartier is gebeurd, blijven het eigen karakter en identiteit van de wijk behouden.

Gezien het vorenstaande stellen wij u voor, gelet op het advies d.d. 6-02-2002 van de commissie voor Verkeer, Binnenstad en Beschermd Stadsgezichten (SP: stem voorbehouden, overige fracties: vóór, hr. Daskapan: afwezig), het volgende besluit te nemen:

De raad van de gemeente Den Haag,

Gezien het voorstel van burgemeester en wethouders,

Besluit:

de wijken Laakkwartier, Regentessekwartier, Valkenboskwartier, Vogelwijk en Zeeheldenkwartier op grond van artikel 14 van de Monumentenverordening Den Haag aan te wijzen tot gemeentelijk beschermd stadsgezicht.

Aldus besloten in de openbare raadsvergadering van

De secretaris,

De voorzitter,

De bij dit voorstel behorende kaart ligt voor de raadsleden in de leeskamer (map nr. 15) en voor een ieder in het Gemeentelijk Informatiecentrum aan het Spui 70 ter inzage.

Burgemeester en wethouders van Den Haag.

De secretaris,
D.M.F. Jongen.

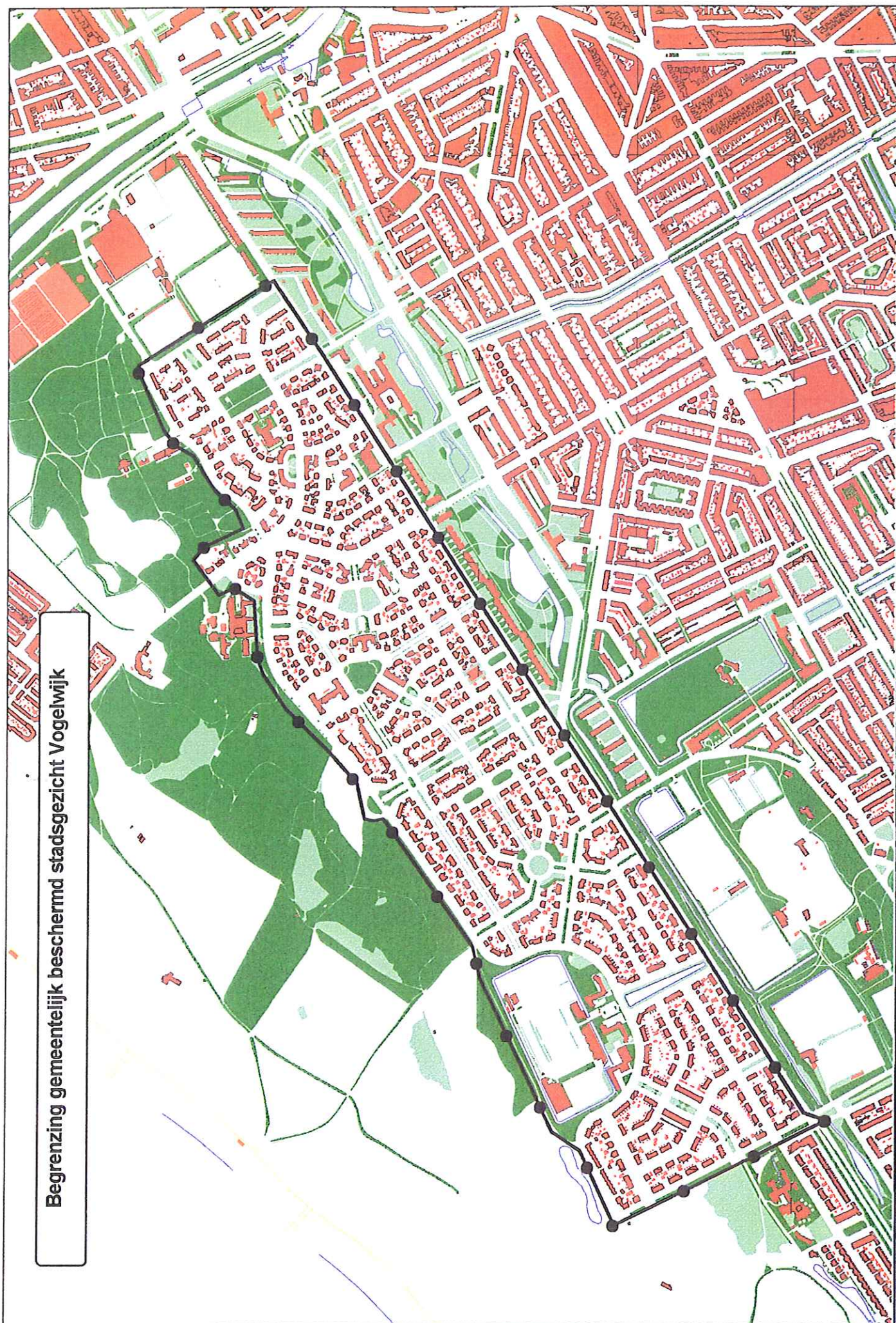
De burgemeester,
L.E.J. Engering-Aarts, lo.

**Toelichtingen op de te beschermen
gemeentelijke stadsgezichten**

**Laakkwartier
Regentessekwartier
Valkenboskwartier
Vogelwijk
Zeeheldenkwartier**

VOGELWIJK

Begrenzing gemeentelijk beschermd stadsgezicht Vogelwijk

Vogelwijk

De Vogelwijk wordt begrensd door de Laan van Poot, de De Savornin Lohmanlaan, de Sportlaan en de Houtrustlaan.

Ontwikkelingsgeschiedenis

De woonwijk bevindt zich grotendeels ter plaatse van de vroegere Segbroekpolder, die voor het eerst vermeld is in 1286. Aan de rand van de polder, die in 1811 deel ging uitmaken van de toen gevormde gemeente Loosduinen, stonden enkele boerderijen uit de 17de eeuw: Kranenburg aan het in 1886 gegraven Afvoerkanaal, Houtrust ter plaatse van het tegenwoordige complex van die naam en Hanenburg nabij de plaats waar thans het Rode Kruis-ziekenhuis staat.

In het Uitbreidingsplan van Berlage (1908) werden in de Segbroekpolder tussen de huidige Nieboerweg en De Savornin Lohmanlaan kazerneterreinen geprojecteerd ter vervanging van de Frederiks- en Alexanderkazernes. Deze plannen hebben geen doorgang gevonden. Kort nadien begon de gemeente met het aankopen van grond in de Segbroekpolder ten behoeve van een nieuw te bouwen woonwijk. In 1909 kwam de Houtrustbrug over het Afvoerkanaal gereed, waarmee de toekomstige wijk vanuit het Statenkwartier werd ontsloten. Omstreeks 1910 vond de aanleg van het Sportterrein Houtrust plaats en tijdens de Eerste Wereldoorlog legde de gemeente een aantal straten aan. Enkele reeds bestaande wegen werden toen verhard en verkregen hun naam: Houtrustweg, Laan van Poot en Sportlaan.

In 1917 vond de oprichting plaats van de "Coöperatieve Woningbouwvereniging Tuinstad-wijk Houtrust" door onder meer de architecten W. van Boven en Z. Hoek. In de erfpachtuitgifte bepaalde de gemeente dat de grond uitsluitend mocht worden gebruikt "voor eene bebouwing die

aan de wijk het karakter van tuinstad geeft". In de zomer van 1918 werd de eerste steen gelegd voor de herenhuizen aan het Leeuwerikplein en de Houtrustlaan.

Het stratenplan werd ontworpen door W. van Boven, terwijl veel van de huizen naar het ontwerp van Z. Hoek en W. Verschoor werden gebouwd. Dit betreft het gedeelte tot aan de Nieboerweg met als hoofdas de brede en bochtige Mezenlaan aan weerszijden geflankeerd door een kronkelig samenstel van smalle laantjes. De structuur van het gedeelte tussen de Nieboerweg en de Kwartellaan vertoont een niet consequent aangehouden symmetrische opzet met de Patrijslaan en het Fazantplein als hoofdas. In deze as is vlak voor 1940 een groot appartementen-complex gebouwd.

In de Vogelwijk zijn nog drie symmetrische structuren aan te wijzen, namelijk de Kwartellaan, het haaks hierop gelegen deel naar het Eiberplein met de Kiplaan als hoofdas en het wijkgedeelte met de Buizerdlaan als middenas.

De Kwartellaan geeft een monumentale opzet te zien en was aanvankelijk bedoeld als oprijlaan naar een aan de duinvoet geprojecteerde begraafplaats. De Begraafplaats 'Westduin' is later echter bij Ockenburgh gerealiseerd.

Ruim van aanleg is het rond 1930 en later tot stand gekomen deel tussen de Kwartellaan en de Buizerdlaan.

Vogelwijk

Het ronde Eiberplein waarop lanen met een gebogen beloop samenkomen, is hier het stedenbouwkundig hoofdmoment. De Buizerdlaan met plantsoen en water in het midden sluit aan op de Laan van Poot, die daar ter plaatse twee scholencomplexen (De Nutsschool en de Eerste Montessorischool) en een complex sportterreinen in een halve cirkel omvat. Het gedeelte ten westen van de Buizerdlaan tot aan de De Savornin Lohmanlaan is grotendeels na 1940 tot stand gekomen met als diagonaal de Tortellaan, doorsneden door lanen met een kwartcirkelvormig beloop.

Een aantal lanen, de Wildhoef-, Tortel-, Fuut- en Vliegenvangerlaan, vertoont een brede aanleg met middenplantsoen waarop boombeplanting.

Structurele en / of functionele veranderingen

Wijzigingen van ingrijpende aard hebben zich in de Vogelwijk niet voorgedaan. Het woonwijkje ontsnapte aan de afbraak in de Tweede Wereldoorlog ten behoeve van de Atlantik-wal en behield zijn specifieke tuinstad-karakter.

Bebouwingsbeeld

De aanvankelijke opzet van een tuinstadachtige wijk met in het groen gesitueerde middenstandswoningen is over het algemeen consequent gerealiseerd en vormt nog steeds de karakteristiek van de Vogelwijk. Het geheel bezit een grote mate van harmonie dat met name wordt veroorzaakt door de stedenbouwkundige opzet. Ook aan de inrichting van de openbare ruimte is zeer veel zorg besteed: de scheiding tussen het openbaar gebied en het prive-eigendom in de vorm van gemetselde tuinmuren en hekjes, de inrichting van lanen en pleinen met middenplantsoen en de "Berlage"-lantaarnpalen, die in de wijk aanwezig zijn. In het oudste deel van de Vogelwijk, aan weerszijden van de Spreeuwenlaan, komen veel in rijen geschakelde huizen van twee bouwlagen met mansardekappen en erkers voor.

Voor het overige bestaat de bebouwing van dit deel van de wijk tot de Nieboerweg uit kleine huizen van een cottage-achtig karakter, in korte rijen danwel paarsgewijs gekoppeld of alleenstaand. De Kwartellaan met aangrenzende delen van de Sijzenlaan, Kiplaan en Pauwenlaan werd in 1927-1928 bebouwd met grote aantallen landhuisjes naar ontwerp van A.J. Kropholler in de voor deze architect kenmerkende traditionele stijl met hoge, aan de voet inzwinkende kappen en bakstenen gevels met natuurstenen hoek- en negblokken.

De bebouwing in het westelijk deel van de Vogelwijk tussen Kwartellaan en De Savornin Lohmanlaan is over het algemeen royaler van opzet dan in het oostelijk deel: herenhuizen in blokken van twee of meer, met erkers en met pannen gedekte, hoge schild- of zadeldaken.

Vogelwijk

De stilistische verschijningsvorm van de huizen vertoont invloed van de Nieuwe Haagse School.

In het vanaf omstreeks 1950 gebouwde gedeelte ten westen van de Buizerdlaan is sprake van een enigszins traditionalistische vormgeving, die kenmerkend is voor de door de Delftse School beïnvloede woonhuisarchitectuur.

Het laatste deel van de Sportlaan en de De Savornin Lohmanlaan hebben in korte rijen geschakelde huizen uit omstreeks 1970 met doorlopende balkons.

Met name aan de rand van de wijk maar ook temidden van de bebouwing staan een aantal schoolge-bouwen, een ziekenhuis, een woonflat en enkele kerken.

Van de scholen is het complex van de Heldringschool aan het IJsvogelplein, gebouwd in de trant van de Nieuwe Haagse School in de jaren dertig en verhoogd na de Tweede Wereldoorlog, het omvangrijkst. Aan de duinrand (de Laan van Poot) zijn het Instituut voor Individueel Onderwijs en de naast elkaar gelegen Nuts- en Montessorischool gesitueerd. Deze laatste school-complexen zijn symmetrisch ten opzichte van elkaar gebouwd in sobere expressionistische trant met half-rond uitgebouwde, hoger opgetrokken trappenhuizen.

In de jaren zestig kwam aan de Laan van Poot de Haagse Academie voor Lichamelijke Opvoeding tot stand, een complex in sobere baksteenarchitectuur. Voorts bevinden zich in de Vogelwijk nog enkele basisscholen, onder andere aan de Parkietlaan en de Haviklaan. Al deze onderwijsinstellingen zijn uitgevoerd in sobere baksteenarchitectuur zonder opvallende stilistische kenmerken.

Een uitzondering in stilistisch opzicht is de villa "Winjewanje", Nieboerweg 214/216, in antroposofische stijl gebouwd door F. Gerretsen in 1924.

De aandacht verdienen ook de in het bebouwingsbeeld van de Vogelwijk uitzonderlijke "korrelbeton-woningen" aan de Roodborstlaan, de Mezenlaan en de Laan van Poot (architect W. Greve, 1922) en de daarbij aansluitende villa Roodborstlaan 18 uit 1923 van architect F.A. Koch. Het type appartementen-gebouw, kenmerkend voor de Haagse woon- architectuur in het Interbellum, is in de Vogelwijk vertegenwoordigd door het grote flatgebouw tussen het Fazantplein en de Laan van Poot (architect H.J. de Haan, 1938), een laat voorbeeld van de Nieuwe Haagse School. Rond 1930 verrees aan de Haviklaan/hoek Sijzenlaan een appartementengebouw van bescheidener omvang, eveneens in de stijl van de Nieuwe Haagse School, bestaande uit drie vleugels die een stompe hoek met elkaar maken.

De R.K. kerk van het H. Sacrament (Sportlaan 127, N. Molenaar jr., 1925-1926) is gebouwd in een aan het werk van Kropholler verwante stijl. In de jaren dertig werd aan de Rietzangerlaan 2a de Vrij Katholieke kerk van St. Albaan gebouwd, een zaalkerkje dat invloed van de Delftse School vertoont.

Uit 1953 dateert de bakstenen zaalkerk van de Nederlands Hervormde Pauluskerk aan de Sijzenlaan 35. De twee laatste kerkgebouwen zijn vanaf de Sportlaan zichtbaar via respectievelijk het Sprietplein en het Wielewaalplein, die

Vogelwijk

symmetrisch zijn gelegen ten opzichte van de Kwartellaan. Stedenbouwkundig zijn deze niet erg opvallend; de kerk van St. Albaan is zelfs met de achterzijde naar het Sprietplein en de Sportlaan georiënteerd.

Typering

Typerend zijn:

- het tuinstad-achtige karakter van de wijk.
- de bebouwing van kleine villa's en twee onder een kap woningen gesitueerd aan lanen en straten met een bochtig beloop,
- de stedenbouwkundige aanleg van het Eiberplein en de daarop geprojecteerde lanen en de symmetrische aanleg van de Buizerdlaan uitmondend op de Laan van Poot,
- de ensemblewaarde van het complex landhuizen van A.J. Kropholler aan de Kwartellaan met aangrenzende delen van Sijzenlaan, Kiplaan en Pauwenlaan,
- het rijkelijk in de wijk aanwezige groen, zowel in de tuinen als op de pleinen en langs de straten,
- de zichtas van de Kwartellaan met plantsoenaanleg en de zichtas van de De Savornin Lohmanlaan op de duintoppen van de Westduinen,
- de landschappelijke waarde van het Westduinpark en de Bosjes van Poot.

Waardering

Door zijn ligging tegen de Westduinen aan en ook door zijn bijzondere tuinstad karakter en architectuur is de Vogelwijk één van de best geslaagde tuinstadwijken van de stad met architectuurstromingen zoals die van de Delftse school, de antroposofische stijl en de Nieuwe Haagse School.

stedenbouwkundige opzet met de architectuur is in deze wijk zeer bijzonder.

Waardevol zijn de tevens bewaard gebleven "Berlage"-palen in de openbare ruimte.

De Vogelwijk is van belang vanwege de schoonheid en de architectuurhistorische- en de stedenbouwkundige waarden

Van belang is de schaal van de wijk en de uniformiteit van het stedenbouwkundig plan dat in authentieke staat verkeert. De verwevenheid van de